

Montauban og La Rochelle, der begge var sikkerhedsstæder, påkaldt sig opmærksomheden i de hårde stridigheder mellem katolikker og huguenotter. Skeel'ernes interesse for disse aktuelle forhold er da den sandsynlige grund til, at de lagde vejen deromad, og at Christian S. i dagbogen udtaler sig om de ødelagte katolske kirker i førstnævnte og fæstningsværkerne i sidstnævnte by.

Skeel gengiver ganske givet mange mundtlige ciceronehistorier. Karakteristisk er s. 84 vinhistorien »est-est«, som går igen hos Otto Sperling (s. 65), Ove Juel (s. 473), Johannes Lilienskiold (s. 183) og Holger Jacobæus (s. 112) omend i varierende versioner. Det skal ikke skjules, at Skeel har tabt pointen. Et par stikprover i de samtidige rejsehåndbøger kunne formodentlig kaste yderligere lys over dagbogen, da Frederik Andersen sikkert ligesom Ditlev Ahlefeldts præceptor har bragt sine elever »bøger tilhænde, hvori alle provinser og stæder med alle deres rariteter vare beskrevne.«¹ Der er iøvrigt ikke noget at sige til, at Tomner har afstået fra at ledsage udgaven med en realkommentar. En sådan ville have sprængt alle rammer. Men man kunne have ønsket en gennemført identificering af de mindre kendte stednavne og dem alle medtaget i registret. Ligeledes savner man oplysninger om de forskellige steder i teksten forekommende ejendommelige ord og udtryksmåder. Ikke enhver læser, i det mindste ikke anm., kan umiddelbart indse at f. eks. »Borgard« s. 39 er slottet Beauregard, at der s. 37 med »Windhune« menes mynder, at »releen« s. 45 betyder posten (fr. relais) etc. Det er små, men generende vanskeligheder, som en udgiver bør spare sine læsere for.

Man er Lennart Tomner og det svenske forlag Allhem taknemmelig for at de har påtaget sig arbejdet og omkostningerne ved udgivelsen af Christen Skeels dagbog. Næppe nogen anden bevaret rejsedagbog ført af en dansk adelsmand i det 17. årh. giver en så udførlig gennemgang af hvad der er berejst, besøgt og beset. Udførligheden i forbindelse med den omstændighed at Skeels rejserute har været gængs for mange danske udenlandsrejsende giver dagbogen interesse og værdi som kulturhistorisk dokument.

Harald Ilsoe

Det er ikke tilfældigt, at fhv. højesteretspræsident, dr. jur. Troels G. Jørgensen udsender sin bog *A. D. Jørgensen og 1864* (1964, 230 sider) i 100-året for den katastrofe, der ramte Danmark og ganske særlig Sønderjylland. 1864 satte dybe spor i A. D. J.s

¹ Ditlev Ahlefeldts erindringer, s. 22.

udvikling, det prægede hans historieskrivning og gav stødet til hans omfattende virksomhed til støtte for den sønderjyske danskhed, hvorved han navnlig fra 1887 gennem sit intime samarbejde med H. P. Hanssen, fik en vægtig og langtrækkende betydning såvel for det praktiske nationale arbejde i Nordslesvig som for den sønderjyske danskheds nationale ideologi. Intet gav under stormene forud for genforeningen H. P. Hanssen større tryghedsfølelse end bevidstheden om, at han handlede i A. D. J.s ånd og udførte de tanker, denne havde indprentet ham (Et Tilbageblik, bd. 1, 1928, s. 214).

Forberedelsen af denne genforening opfatter forf. som »drivfjederen« i faderens arbejde. Hvad enten han optrådte som arkivmand, historisk forfatter eller folkelig foredragsholder, så lod han »overalt den fædrelandske betoning træde frem«. Da en fyldestgørende biografi endnu savnes, og da forf. mener som søn at have særlige forudsætninger for at løse denne opgave, har han skrevet den foreliggende bog, der dog begrænser sig til »belysningen dels af betydningen for ham af katastrofen i 1864, dels af den påfølgende menneskealders stræben mod en genforening« (s. 10).

Der er som oftest noget misligt i at diskutere en far med en søn eller en datter. Troels G. J., der ved faderens død i 1897 var 23 år gammel, ved på en måde mere om A. D. J. end der kan vides af en, der aldrig har haft personlig berøring med ham. Heroverfor må det dog ikke glemmes, at forf.s personlige kontakt med faderen kun omfatter den sidste del af dennes liv, og at han ikke står med væsentligt bedre kort på hånden over for størsteparten af A. D. J.s liv – heriblandt den vigtige barndoms- og ungdomsudvikling – end hvem som helst, der interesserer sig for denne ejendommelige historiker. Hans sønlige pietet og hans i modsætning til faderens ret stive politiske begrebsverden må vel snarere regnes som en negativ end som en positiv forudsætning for tilvejebringelsen af en fyldestgørende biografi.

Forf.s nære slægtskabsforhold har dog kun i ringe grad sat forstyrrende præg på den foreliggende biografi. Stærkest spores det i behandlingen af eftermælet, der end ikke nævner den indgående og sønderlemmende anmeldelse, J. A. Fridericia gav Redegørelsen i Politiken d. 14. april 1901, og heller ikke den både anerkendende og kritiske vurdering, som Marcus Rubin fremsatte dels i sin anmeldelse af 1. bog af J.s bidrag til Danmarks Riges Historie (Tilskueren 1897, s. 465–87), dels i et stykke, der var tænkt som kommentar til en planlagt udgivelse af J.s breve til Rubin (Marcus Rubins brevveksling, bd. 4, 1963, s. 190 ff.). Forf.s afvisning af den oftere fremsatte påstand, at A. D. J. skulle have lidt af et anti-

universitetskompleks, virker derimod overbevisende, og hans undertiden skarpe polemik mod folk, der kritiserer hans far, kan vel også tages som legitime udslag af hans sønneforhold (f. eks. mod Aage Friis s. 108f., mod Vilh. Andersen s. 141 og 157).

Mere forstyrres fremstillingen af forf.s særprægede opfattelse af politiske forhold i datiden. Den foreløbige finanslov af 1. april 1885 betegnes som »berettiget modvirkning mod folketingsvenstres årelange ubeføjede visnepolitik« (s. 112); til A. D. J.s samling af træk om justitsminister Nellesmann, der – som han med bidende ironi skriver – skal vise »hvor vel funderet vor officielle statsret er i de hænder«, bemærker forf.: »De antyder altså en vis skepsis med hensyn til provisoriets juridiske berettigelse, men heller ikke mere« (s. 119). At A. D. J. tillægger sin skolekammerat Henning Matzen skylden for provisoriet (Danske Mag. 7. r. V, s. 23) forbigås i tavshed. Til gengæld udtaler forf. den betragtning: »Hvis han [A. D. J.] som Krieger regnede de provisoriske uroløves opretholdelse efter rigsdagssamlingens udløb for grundlovstridig, sejrede i 1886 en modsat opfattelse i Højesteret, men det var ikke den juridiske side, han lagde vægt på« (s. 116). Mest ejendommeligt træder forf.s synsmåde frem i tilknytning til et dagbogsnotat, hvori J. anfører grundlovens ord om rigsdagsmændenes ansvarsfrihed. Hertil bemærker forf.: »Det er rigtigt, at tinget kan dække mod tiltale for ord, og at der ikke straffes for afstemninger. Men almindelige retsgrundsætninger tilsiger, at overlagt og betydningsfuldt misbrug af en formel kompetence til at stemme medfører, at afstemningen ikke kan kræves respekteret« (s. 113). Det kan vel ikke siges, at A. D. J.s aldeles ujuridiske forhold til forfatningskampen totalt forsvinder i forf.s fremstilling, men det er synd at sige, at det kommer til sin ret i disse omgivelser.

Der er også grund til at spørge, om den foreliggende bogs problemstilling ikke for ensidigt fremhæver nederlagets og genforeningsbestræbelsernes betydning for A. D. J. Allerede i 1939 opkastede prof. Knud Fabricius det spørgsmål, om det nationale kald var »den dybeste Bund i A. D. Jørgensen« (H. T. 10. r. V, s. 410), og dr. Ellen Jørgensen omtaler den bølgegang, der altid var i J.s sind »Driften til 'vita activa' og Længslen efter 'vita contemplativa'« (Hist. Studium i Danm. i det 19. Aarh., 1943, s. 206). Heller ikke Redegørelsens svar er entydigt. Dels tillægger den 1864 en altafgørende betydning, dels hedder det i det stykke, der er skrevet i 1888: »Jeg må da sige, at jeg droges over imod historien af hele min åndelige ungdomsudvikling, men at den rimeligvis vilde være bleven af en helt anden art end den blev, dersom ikke 1864 var kommen imellem« (Redeg., s. 170). Og i 1896, da A. D. J. stod

foran afslutningen af de opgaver, der havde deres oprindelse i 1864, drømmer han om »at knytte forbindelsen med den første ungdoms rige interesser og videre syn« (o. c., s. 166). At han mest af alt attråede »at sidde ved Sokrates' fødder og blive gammel« (o. c., s. 134) er kendt nok.

Det er denne problematik, der kommer til kort i forf.s fremstilling med dens undertiden langtrukne referater af indholdet af J.s forfatterskab. Mere givende er et kapitel om J.s sønderjyske virksomhed, der samler et ret spredt stof. Heri er der dog unøjagtigheder, som forf.s formodning at dr. M. Steenstrup skulle have været den mellemmand, der bragte J. i forbindelse med brygger J. C. Jacobsen, som finansierede de Fyrretyve Fortællinger. Som påpeget af dr. Ellen Jørgensen var det A. F. Krieger og F. Meldahl (jf. Helga Stemann: F. Meldahl og hans Venner, bd. 5, 1931, s. 118-19). Personregistret er ikke helt til at lide på, og bogen skæmmes af ikke få, men let gennemskuelige trykfejl.

Denne biografi er på grund af sin detailrigdom en håndsækning til enhver, der beskæftiger sig med A. D. J., men den er ikke mere end en håndsækning.

Lorenz Rerup

I hundredåret for Frederiksborg Slots brand holdt museets stab en række foredrag om begivenheden, og disse foredrag er nu blevet udsendt i noget udvidet og bearbejdet form som årbog for Frederiksborg Amts historiske Samfund. »Omkring Frederiksborg Slots brand den 17. december 1859. Af H. D. Schepelern, Jørgen Paulsen og Povl Eller.« (Hillerød 1964) bærer vel endnu i nogen grad præg af den oprindelige foredragsform, men til gengæld er bogen blevet forsynet med et fyldigt noteapparat og et udmærket billedmateriale, af hvilket der især er grund til at fremhæve en række fortræffelige fotografiske optagelser af ruinen ganske få dage efter branden.

I »Frederik den Syvende på Frederiksborg« giver H. D. Schepelern på grundlag af bl. a. hofjournalerne et detaljeret billede af det daglige liv på kongens vinterresidens, som slottet var blevet allerede i efteråret 1848. Frederik VII viedes til grevinde Danner i slotskirken den 7. august 1850, og portrættet af parrets livsførelse på slottet og det fordringsløse samvær med Hillerøds borgerskab giver et harmonisk supplement til det gængse billede af den af samtiden så ildesete forbindelse. Slotsbranden beskrives detaljeret af Jørgen Paulsen, der samtidig opregner, hvad det lykkedes at redde bl. a. fra »Den historiske Portraitsamling«, der